

društvene zajednice, u kojoj pojedinaac živi, treba da psiholog opiše i analizira obične i iznimne oblike religioznosti. Pri tom zadatku dolazi iz najprije u pretres metodološko pitanje kao uvod u sistematsku psihologiju religije.

Ove opće orijentacione misli ispunjavaju W. studiju i pobuđuju čitaoca na interes za najsavremeniju granu specijalne psihologije. **Z.**

Wittmann, Michael: Ethik. (Kösel & Pustet 1923.) Baeumker-Baur-Ettlingerova priručna biblioteka (Philosophische Handbibliothek) objelodanila je 7. svezak. Prvih šest svezaka već nam je poznato: *Einleitung in die Philosophie* (Endres), *Geschichtsphilosophie* (Sawicki), *Philosophie der Natur* (2 dijela, Schwertschlagler), *Experimentelle Psychologie* (Lindworsky), *Metaphysik* (Baur). Wittmannova je Etika znatno proširenje njegovog djela »Grundfragen der Ethik« (1909.). I drugim je monografijama autor utirao puteve ovome zaista prvorazrednome djelu. Historijska mu je radnja »Ethik des Aristoteles« (Regensburg 1920.), a iz najnovije etike »Scheler als Ethiker« (Düsseldorf 1923.). U ovom je spisu uzeo W. naročito u obzir metafizičku stranu skolastičke etike, kako ju je razvio osobito Suarez (naravni i vječni zakon...).

Iza ovih predradnja razvila se Etika do cjelovitog sistema, u kome se na proširenoj historijskoj osnovici pojedina fakta čudoredne svijesti promatraju i produbljuju kao jedinstvena pojava. Osim sustavnog poredaja položena je osobita važnost i na metodu istraživanja; historičko-kritičku metodu nadopunja analitički-induktivna, koja polazeći od činjenica raščlanjuje sastavne ele-

mente te ih svodi na njihove ujete (pretpostavke). Potpuno su izloženi razni nazori o normi moralnosti — sve do M. Schelera. Jednako su prikazana i razna mišljenja o obvezatnom karakteru čudoreda. Wittmann veoma precizno raščlanjuje formalnu stranu čudorednih normi t. j. njihov autoritativni karakter ili imperativnu formu. Ova je obaveza očitovanje čudoredne volje, a takova može da je samo volja Božja (str. 275.). »Dužnost jest ona točka, na kojoj je sraštena religija sa moralom«. Samo je šteta, što nije W. kod ove točke opširnije razvio deontološki dokaz za egzistenciju Božju. I dalje opet, kod pitanja o čovjekovom blaženstvu, mogao je začeti u metafizičko razmatranje o mogućnosti eudemonološkog dokazivanja za egzistenciju Božju (o tom pitanju donosi »Divus Thomas« kontroverzu između Gredta i Mansera). To su upravo dvije dodirne točke moralne i religijske filozofije, pa mi u W. knjizi još samo to manjka.

Z.

Max Ettlinger, Geschichte der Philosophie von der Romantik bis zur Gegenwart (Kösel & Pustet, München 1924.).

Nakon dojakošnjeg sistemiziranja izlazi »Philosophische Handbibliothek« sa 8. sveskom, gdje prof. Ettlinger (iz Münstera) prikazuje razvitak filozofskog mišljenja u prošlom stoljeću do danas. Otpočima sa romantičkim sistematičarima (Fichte, Schelling, Hegel), nastavlja (iza Hegelove smrti 1831.) razdobljem »epigona« (do 1865.), za tim treće razdoblje obilježuje kao »metodološko i kulturno-filozofsko orijentiranje« do g. 1900., i napokon dolazi četvrti odsjek »metafizičke renesanse« do danas.

Na početku svakoga od četiri glavna odsjeka daje pisac karakterističnu sliku dotičnog razdoblja, a iza toga je tabelarno-biografski pregled, i za tim pojedinačno prikazivanje. Na kraju svakog perioda stavljen je »dodatak« o izvannjemačkoj filozofiji. U drugom su periodu istaknuta dva znamenita filozofa (kat. svećenika) Deutinger i Bolzano, a već se napominju i prvi počeci novoskolastike (Kleutgen, Al. Schmid, Stöckl...) I u trećem se periodu skreće osobita pažnja katoličkim filozofima (Hertling, Willmann, Cathrein, Schell, Mausbach, Baeumker, Gutberlet). U savremenoj filozofiji ističe se (proti pozitivističkom i novokantovskom antimetafizicizmu) metafizička tendencija na temelju noetičkog objektivizma i realizma (Külpe, Husserl, Geysler).

Još uvijek nije prestala potreba takove povijesti filozofije, koja bi mogla služiti kao knjiga školskog teksta ili kao priručnik i koji bi iscrpivo prikazala razvitak skolastičke filozofije, te bi sa ovoga gledišta kritički osvjetlila sve ostale puteve filoz. umovanja. Izvrstan je Stöcklov »Grundriss der Geschichte der Philosophie« (u 3. izd. od Weingärtnera 1919., Mainz); potpuno su na visini i »Institutiones historiae philosophiae« (2 sveska 1923.) od Fr. Klimke-a (koji je na žalost našu i gubitak filozofije umro u siječnju o. g.). Nakon ovakova dva djela trebala bi — to moram istaknuti — i Ettlengerova povijest filozofije (i to nota bene najnovije i sadašnje) da je većma dotjerana. U njoj manjka opširniji prikaz izvannjemačke filozofije; manjka bibliografija kod svakog filozofa, koja bi osobito početnog čitaoca

uvodila u specijalni studij pojedinog filozofa; manjka navlastito puniji prikaz skolastike i uopće današnje filozofije. Izgleda mi pod kraj prebrzo i površno radeno, što je ovom djelu vrlo naškodilo, i to s dvostrukog razloga: kolekcija »Philos. Handbibliothek« jest prvorazredna, a filozofija sadašnjice jest za nas najvažnija. Napokon, treće, Max Ettlenger jest jedan od ponajboljih filozofa. Z.

Dr. Karl Kastner: Praktischer Brevier-Kommentar. Erster Band. Breslau 1923. Verlag Franz Goerlich. VIII + 336. — To je doista praktični komentar za rimski brevir. U ovom prvom svesku tumači pisac Ordinarium divini Officii, Psalterium Breviarii Romani i Proprium de tempore i to redom psalme, antifone, stihove, čitanja, himne. Kod psalama, himana i čitanja daje najprije kratki sadržaj, a onda jasno i kratko tumači teža mjesta. Za antifone i stihove navodi točno, otkale su uzeti. Dobre su, ako i vrlo kratke, heortološke i liturgijske bilješke. U drugom bi svesku trebao izaći Proprium i Commune Sanctorum. — Dobro će doći svakomu, tko hoće svoj časoslov moliti s razumijevanjem. Dr. D. K.

Dr. Ludwig Eisenhofer: Katholische Liturgik. Freiburg, Herder 1924. XII + 321. — U ovoj malojoj i ukusnoj knjižici pružio je izdavač drugog izdanja Thalhoferove liturgike kratak, ali znanstveno solidan prikaz katoličke liturgike. Osobito je pazio na postanak pojedinih liturgijskih čina i oblika. Simboliku, gdje je osnovana, prihvaća s pietetom, ali se oprezno čuva umjetno sazdana simboličkih i estetskih konstrukcija. Liturgija mu nije samo